

Hafızamızdaki Sesler: Geleneksel Müzik ve Kültürel Kimlik*

Doç. Dr. Cenk Güray
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

1. Müzik hafızasının aktarımı ve müzik kültürünün oluşumu

Müzik hafızasının aktarımı, bir toplumun müzik geleneğinin oluşumundaki temel etmendir. Her müzik kültürü dayandığı kökler ile bağlarını kuran ve kendi gibi olma özelliğini korumasını sağlayan kalıplar ile aktarılır. Bu kalıplar belli bir kültürdeki müziksel ortaklıkları ya da daha genel anlamıyla bir geleneksel müziği hatırlayabilmek ve aktarabilmek için ihtiyaç duyulan tüm yapı, işaret, formül ve şifreleri içerir. Jeffrey bu kalıpların müzik kültürüne ilişkin üç temel işlevi üstlendiklerini söylemiştir:

Bir müzik kültürü esas olarak kavrama yetisine sahip bir yapıdır, yani bir müzik kültürü ancak insanların kendi kültürleri için kabul edilebilir müzik ürünlerini algılamak, icra etmek ve yaratabilmek için bilmeleri gereken şeyler olarak tanımlanabilir.”

Bu anlamıyla geleneksel müzik kalıpları, algılama ve icra etme işlevleri ile bir müzik geleneğinin istikrarını ve yaratma işlevi ile de değişimini teşvik ederler. Bu kalıplar bir yandan değişebilir özellikleriyle yeni üretimlerin önünü açarken, diğer yandan bu yeni üretimlerin kabul edilebilirlik sınırlarını da belirlerler. Böylece, müzik kültürünün sosyal ve estetik yöndeki kabul edilebilirlik sınırlarının dışında kalan bir değişiklik, hafızaya aktarılamayacaktır. Kısacası böyle bir değişim, müzik kültürünün kendini koruma refleksi sayesinde unutulacaktır. Bazı değerler bu çerçevede birikip gelenekle bütünleşerek “stil” haline gelirken, kimisi girdiği kadar hızla gelenekten uzaklaşır. Hafıza aktarımı aracılığıyla, hem aynı dönemin insanları hem de farklı kuşaklar arasında müzik geleneğinin iletilmesi ve bu yolla ortak bir müzik

<p>• Etnisite</p> <p>Etnisite'nin sosyal sınırların arasındaki boşlukları doldurmaktan çok, bu sınırların oluşumunda, korunmasında ve uzlaşmasındaki rolü (Stokes, 1994).</p>
<p>• Kimlik</p> <p>Milli Devletlerin içindeki sosyal gruplaşma yapısı, icat edilen gelenekler aracılığı ile sosyal şekillenme (Anderson, 1983; Hobsbawm, Ranger, 1983).</p>
<p>• Fenomenoloji</p> <p>Belirli fenomenlere dair subjektif bakış açısını da içeren insan tecrübesini dikkate alan “müzikal anlam” arayışı (Schutz , 1971).</p>
<p>• Post Modernist Çalışmalar</p> <p>Kültürel ilişkilerin merkezileşmemiş pek çok tez, ideoloj, dil, elit yapı dışındaki ezilen gruplar aracılığı ile tanımlanması (Foucault, 1972; Bordieu, 1984; Derrida, 1982).</p>
<p>• Dilbilim Çalışmaları-Etnobilim</p> <p>Kavramsal veya kültürel alanlarda sözcük hazinesinin keşfedilmesi aracılığıyla yöreye ait özel bilgilerin tespiti (Malinowski, 1922; Adams, 1974).</p>

Tablo 1: Son dönem müzikoloji kuramları ve sosyal alandaki yansımaları (Stone, 2008)

kültürünün oluşması sağlar.

2. Kültürel Kimlik ve Geleneksel Müzikler

Kültürel kimlik kavramını “bir insan topluluğunu bir arada tutan ve diğer benzer topluluklardan ayırt eden değerler” gibi bir tanımla ifade etmek mümkündür . Yukarıda anlatılan ve toplumu bir arada tutabilecek refleksi ortaya koyan özelliklerinden dolayı, geleneksel müzik kavramı “kültürel kimlik” kavramının en rahat açıklanabildiği unsurlardan biridir. Ancak burada, geleneksel müzik-kültürel kimlik ilişkisi açısından sorun yaratabilecek bazı tartışma zeminleriyle de karşılaşmak olasıdır. Örneğin, kültürel kimlik kavramının, “geleneksel müzik kaynakları” aracılığıyla ve “din, dil, etnik köken” gibi unsurların birinin ya da birden fazlasının yardımıyla tanımlanması önemli oranda kafa karışıklıklarına yol açabilmektedir. Zira, Anadolu gibi kültürel etkileşimin yoğun yaşandığı coğrafyalarda, değişik din, dil ve etnik kökene sahip topluluklar birbirleriyle aynı kavramsal ve teknik içeriğe sa-

hip müzik geleneklerini üretebilmektedir . Böylesi durumlarda, kültürel kimliğin “kültürel komşuluk” kavramı üzerinden tanımlanabilmesi çok daha olumlu sonuçlar verebilmektedir. Son yılların dünyasında, “çeşitlilik içinde birlik”, “ortak kültürel miras” gibi temaların sıklıkla tartışılır olması, hatta Avrupa Birliği'nin kendi kültürel kimliğini bu kavramlar üzerinde tanımlama çabası, bu tartışmaların dünyanın da gündeminde olduğunu bizlere hatırlatmaktadır .

Müzikoloji alanı, geleneksel müziklerin temel işlev ve özelliklerini takip edebilme özelliğini içinde taşıdığından, geleneksel müzik ile ilgili kültürel algı farklılıklarını da hızlı bir biçimde hissedebilme gücüne sahiptir. Dolayısıyla, aşağıda (tablo 1) ana hatları ile hatırlatılan son dönem müzikoloji kuramları da dünyadaki bu algı değişimini yansıtabilmektedir.

Dikkat edilirse, müzikolojideki tüm modern kuramlar, kültürel kimliğin tekrar tanımlanabilmesi sürecine destek olabilecek sistematik bilgi birikimini içlerinde taşımaktadır.

Müzikoloji kuramlarında hissedilen bu algı değişimi, son dönem Türkiye Cumhuriyeti'nin "kültürel kimlik" algısında da yaşanmaktadır. T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın son dönem ortaya koyduğu "Anadolu'da İnanç Ve Müzik İlişkisi: Bir Sonsuz Devir", "Değişik Sesler Değişik Renkler", Sirto'dan Longa'ya" adlı çalışmalar, milli devlet algısı içinde öteki olarak algılanmış olan, Anadolu'daki değişik dinleri, değişik etnik kimlikleri ve dilleri sahiplenen bir görüntü çizmektedir .

3. Sonuç

Böylesi bir algı değişikliği, Anadolu'daki tüm kimlikler arasında olumlu bir "diyalog" yolu açabilecek "Anadolu kültürü" kavramının tartışılabilmesi adına aşağıdaki kazanımları ortaya çıkarabilecektir:

a) Bu algı farklılığı, Anadolu Kültürü'nü oluşturan unsurların daha ayrıntılı şekilde ortaya konması, anlaşılması ve tartışılmasını sağlayacak, böylece "kültürel kimlik" tanımı için yeni ve ön yargılardan uzak yollar aranabilecektir.

b) Bu durum, "öteki" olarak addedilenin tanınması, anlaşılması ve olası "ortak kültür öğelerinin " ortaya konması adına her bireye bir şans verebilecektir.

c) Bu iklim, Türkiye'nin ilişki

kurduğu coğrafya içi ve dışı tüm kültürel yapılarla ilişkilerinin daha geniş bir şekilde araştırılabilmesi imkânını sunacaktır.

d) Bu değişiklik, "Anadolu insanı" kimliğini oluşturan unsurların algılanması ve bu unsurların, toplumsal hafızanın en güvenli ögesi olan Anadolu Müzik Kültürü kavramı üzerinde tartışılmasını olası kılacaktır.

e) Bu alanda ortaya konan çalışmaların, "müzikolojinin" açtığı "sosyal değişimleri anlama yolları ile paralelliğinin" anlaşılabilmesi, bu çalışmaların veriminin bilimsel anlamda artırılabilmesi adına tüm sosyal alan araştırmacılarına önemli bir imkân sunacaktır.

Sonuç olarak, "kültürel kimlik" algısındaki bu değişikliğin, "farklıkların" değil "benzerliklerin" altını çizebilecek bir kültür anlayışının da temellerini atması olasıdır. Halkın toplumsal hafızalarında taşıdığı en güvenilir bilgileri içeren geleneksel müzik ürünleri ve bu ürünleri algılama yollarını sunan "müzikoloji" bilimi bu anlayışın Anadolu kültürüne yansımaları sürecine ışık tutabilecek en önemli kaynaklar olacaktır.

4. Kaynakça

Jeffrey, Peter Re-Envisioning Past Musical Cultures Ethnomusicology in the Study of Gregorian Chant,

US: University of Chigago Press, 1992.

Bohlman, Philip V. The Study of Folk Music in the Modern World, USA: Indiana University Press, 1988.

Öztürk, Okan Murat "Osmanlı Musikisinde Modernleşme ve Başkalaşım: "Westenize" Edilmiş Bir Musiki Geleneğinin Dünü ve Bu-günü", Uluslararası Osmanlı Dönemi Türk Musikisi Sempozyumu, Bursa, 2006.

Stone, Ruth M. Theory For Ethnomusicology, Pearson Prentice Hall, 2008.

Güray, Cenk, "Bir Algı Değişimi: Devletin Geleneksel Müzikler Üzerinden Anadolu'daki Kültürel Renklerle Yakınlaşması", IV. Uluslararası Hisarlı Ahmet Sempozyumu, Kütahya, 2013.

Güray, Cenk "Biz Kimiz ?: Kimliğimiz Üzerine Düşünceler" ICANAS 38, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi dahilinde, 38. ICANAS Bildiriler Kitabı (2011), Kültürel Değişim, Gelişim ve Hareketlilik, Cilt 1, s.327-335, Ankara, Türkiye, Eylül 2007.

* 20 Haziran Perşembe günü Şubemizde gerçekleştirilen bir etkinlikte sunulmuştur.

